

Jakob Steensig, Afdeling for Lingvistik, Aarhus Universitet

Hvordan adskiller samtalen sig fra andre kommunikationsformer?

Jakob Steensig

Afdeling for Lingvistik, Aarhus Universitet

linjs@hum.au.dk

Oversigt

- Samtalesproget er grundlæggende forskelligt fra skriftsproget
 - Der er ikke længere nogen undskyldning for ikke at bruge talesproget i undervisningen
- Samtale indebærer social kontrol
- Grammatikken er anderledes
- Sammenhængen mellem handling og grammatik skal tages alvorligt

Samtale og talesprog er grundlæggende forskellige fra skriftsproget

Kilder:

- Intuition, men den er ofte forkert - eller præget af skriftsproget
 - infinitivpartiklen hedder *ikke* 'at', men 'o' ('å')
 - der skal *ikke* ledsætningsrækkefølge efter 'fordi'
 - vi har ingen intuitiv fornemmelse for pausers og tøvens syntaktiske funktion
- Lærebøger med dialoger, men
 - Rineke Brouwers oplæg i dag
- Lade elever optage samtaler
 - fantastisk kilde til læring, men
 - det er ikke dansk samtale-målsprog
- Optage selv og bruge de data der allerede findes
 - Johannes Wagners temagruppe 1
 - www.talkbank.org/samtalebank
 - Der er ikke længere nogen undskyldning for ikke at bruge samtalsproget i undervisningen

Jakob Steensig, Afdeling for Lingvistik, Aarhus Universitet

1 *C: Men vi har faktisk tænkt på vi skal til Prag.
2 (0.4)
3 *E: Har I det,
4 *C: (tsk) Ja:, ø::hm: mVi ku' lave sådan en
5 *C: [fælles]tur her]fra:.]
6 *P: [.hhh] Jamen I] ku'] da NOK HA'
7 *P: [SÅDAN E]N i ryg] sæ]kken,
8 *E: [Ja ,]Det gør] vi.]
9 *P: [hvar,]
10 *C: [Det ut]rolig billig
11 *C: alt[så,]
12 *P: [-Hhhh]hh [(hh hh)]hm hm hm] hhh]
13 *E: [Ehehheh [he hehh]]
14 *C: [Det kost]e:::r,]
15 *P: [.hhhh]
16 *C: [Vi sku' bare] derned på et
17 *C: ti[ds punkt] h v o ::r]
18 *P: [Ahmen JEG VIL] godt lige] ha'
19 *C: altså [EFTER] sommerf]erien] så,
20 *P: [TOLV] af hver] så.]
21 *P: ehh[ehn,]
22 *E: [ja:,]

Pauser og tøven:

1 *C: Men vi har faktisk tænkt på vi skal til Prag.
2 (0.4)
E: Har I det
4 *C: (tsk) Ja:, ø::hm: mVi ku' lave sådan en
5 *C: [fælles]tur her]fra:.]
6 *P: [.hhh] Jamen I] ku'] da NOK HA'
7 *P: [SÅDAN E]N i ryg] sæ]kken,
8 *E: [Ja ,]Det gør] vi.]
9 *P: [hvar,]
10 *C: [Det ut]rolig billig
11 *C: alt[så,]
12 *P: [-Hhhh]hh [(hh hh)]hm hm hm] hhh]
13 *E: [Ehehheh [he hehh]]
14 *C: [Det kost]e:::r,]

Overlap:

4 *C: (tsk) Ja:, ø::hm: mVi ku' lave sådan en
5 *C: [fælles]tur her]fra:.]
6 *P: [.hhh] Jamen I] ku'] da NOK HA'
7 *P: [SÅDAN E]N i ryg] sæ]kken,
8 *E: [Ja ,]Det gør] vi.]
9 *P: [hvar,]
10 *C: [Det ut]rolig billig
11 *C: alt[så,]
12 *P: [-Hhhh]hh [(hh hh) [hm hm hm] hhh]
13 *E: [Eehheh [he hehh]]
14 *C: [Det kost]e:::r,]

Efterspørgende og responderende partikler:

1 *C: Men vi har faktisk tænkt på vi skal til Prag.
2 (0.4)
4 *C: (tsk) **Ja:**, ø:::hm: mVi ku' lave sådan en
5 *C: [fælles]tur her]fra:.]
6 *P: [.hhh] Jamen I] ku'] da NOK HA'
7 *P: [SÅDAN E]N i ryg] sæ]kken,
8 *E: [**Ja** ,]Det gør] vi.]
9 *P: [**hvar**,]
10 *C: [Det ut]rolig billig
11 *C: **alt[så**,]
12 *P: [-Hhhh]hh [(hh hh)]hm hm hm] hhh]
13 *E: [Eehheh [he hehh]]
14 *C: [Det kost]e:::r,]

Latter:

10 *C: [Det ut]rolig billig
11 *C: alt[så,]
12 *P: [-Hhhh]hh [(hh hh)]hm hm hm] hhh]
13 *E: [Ehehheh [he hehh]]
14 *C: [Det kost]e:::r,]

Anderledes grammatik

1 *C: Men vi har faktisk tænkt på () vi skal til Prag.

10 *C: Det () utrolig billig ()

16 *C: Vi sku' bare derned på et

17 *C: tidspunkt **hvo::r**

19 *C: **altså** EFTER sommerferien **så**,

Situationsbetinget reference

1 *C: Men **vi** har faktisk tænkt på **vi** skal til Prag.
2 (0.4)
3 *E: Har **I det**,
4 *C: (tsk) Ja:, ø:::hm: m**vi** ku' lave **sådan en**
5 *C: [fælles]tur her]fra:..]
6 *P: [.hhh] Jamen **I**] ku'] da NOK HA'
7 *P: [**SÅDAN E]N i ryg] sæ]kken,**
8 *E: [Ja ,]**Det** gør] **vi**.]
9 *P: [hvar,]
10 *C: [**Det** ut]rolig billig
11 *C: alt[så,]
12 *P: [-Hhhh]hh [(hh hh)]hm hm hm] hhh]
13 *E: [Ehehheh [he hehh]]
14 *C: [**Det** kost]e:::r,]
15 *P: [.hhhh]
16 *C: [**vi** sku' bare] **derned** på et
17 *C: ti[ds punkt] **h v o ::r**]
18 *P: [Ahmen **JEG** VIL] godt lige] ha'
19 *C: altså [EFTER] sommerf]erien] så,
20 *P: [TOLV] **af hver**] så.]

Koordination:

6 *P: [.hhh] Jamen I] ku'] da NOK HA'
7 *P: [SÅDAN E]N i ryg] sæ]kken,
8 *E: [Ja ,]Det gør] vi.]
9 *P: [hvar,]
10 *C: [Det ut]rolig billig
11 *C: alt[så,]
12 *P: [-Hhhh]hh [(hh hh) [hm hm hm] hhh]
13 *E: [Ehehheh [he hehh]]
14 *C: [Det kost]e:::r,]
15 *P: [.hhhh]
16 *C: [Vi sku' bare] derned på et
17 *C: ti[ds punkt] h v o :::r]
18 *P: [Ahmen JEG VIL] godt lige] ha'
19 *C: altså [EFTER] sommerf]erien] så,
20 *P: [TOLV] af hver] så.]

Social kontrol 1: Turtagning: Du skal tie og tale rigtigt!

- Hver gang en taler nærmer sig en mulig afslutning af en enhed, kan en ny begynde
- Hver gang en taler nærmer sig en mulig afslutning af en enhed, kan *du* blive valgt som næste taler
- Hver gang *du* nærmer dig en mulig afslutning af en enhed, kan en anden begynde
- Hvis ikke du siger noget når du skal, bliver du tillagt motiver
- Hvis du siger noget når du ikke skal, bliver du tillagt motiver

Dette er universelt

Men man skal kende hvert sprogs system

Social kontrol 2: Nærhedspar - du skal svare!

Eks.: Spørgsmål kræver svar - af bestemte typer

1	C:	Er det det du brugte	ANMODNING OM BEKRÆFTELSE
2	E:	Ja: ,	BEKRÆFTELSE
1	M:	De:t Maria	PRÆSENTATION + INVITATION
2	L:	Det er Line	ANDEN-PRÆSENTATION
3		(0.2)	
4	L:	Er Inger hjemme	ANMODNING
5	M:	Ja nu ska jeg lige finde hende	ACCEPT OG IMØDEKOMMELSE

- ellers signaleres det!

38	*BO:	ø:h:m: (.) å så tænkte vi på de t:æpper ·hhhh øh de små	
39		tæppestykker som ligger oppe af trappen→	
40		(0.5)	
41	*MOR:	jaer↗	
42	*BO:	om: tror du man ka farve dem↗	ANMODNING OM BEKRÆFTELSE
43		(0.2)	INGEN REAKTION
44	*BO:	til en lilla farve→	UDVIDELSE
45		(0.7)	INGEN REAKTION
46	--→ *MOR:	□ej□↘	AFKRÆFTELSE
47		(0.5)	PAUSE, INGEN KVITTERING
48	*MOR:	d[et k]an du ikk↘	UNDERBYGNING AF AFVISNING
49	*BO:	[nej]→	KVITTERING
50		(0.5)	
51	*MOR:	[_nej:_]↘	

Social kontrol 3: Du skal lytte og vise det! - og på den rigtige måde!

1 M: I: lige kommet hjem er I ikk [det
2 A: [Jo: onsdag
3 (0.3)
4 > M: o↑kayh?
5 (.)
6 A: Så: øh Det er vi lige kommet
7 M: Pfu:h hvodden har I det

1 A: da aftalte vi at vi sku mødes
2 A: den femte her i [Århus]
3 M: [Nå for f]anden
4 (0.5)
5 A: Så de: allesammen kommet he:r til Århussh
6 A: i dag
7 > M: Okayh.
8 (0.4)
9 A: Så de:t lidt træls
10 M: nJa:

Jakob Steensig, Afdeling for Lingvistik, Aarhus Universitet

Man kan aldrig holde fri som samtalepartner!

Grammatikken er anderledes 1

- hva', hvar, hva:' og hvad (+var)

1 A: Er han () så lang tid,
2 (0.5)

3 B: **Hvar?**

4 A: Er han- er hun forlænget så lang[*tid e*]ndnu;

5 C: [*Ja:,*]

1 B: () (de) () (sig) for så'n noget de:r?
2 (0.9)

3 A: **Hvad?**

4 B: tsk At (Nu:, Nun:) de så færdig' me' det? ikk' oss',

5 A: M:,

1 B: **Hva':** Har I gang i kokkeriet

2 P: æ:h jeg ved ikk ø:h hhhh mVi kommer nok ti' o' spise...

1 A: **Hva'** var det du sku' lave på den tur egentlig,

2 A: Var det referat eller **hva**,

Talesprogets hva'er

- *hva'* - SPØRGEORD, bruges i - eller i stedet for - ordgrupper, herunder i efterspørgende gen-afslutninger ('eller hva')
- *hvar* - REPARATUR, relativt neutral
- *hvad* - REPARATUR, markeret (overrasket, understregende osv.)
- *hva':* - SPØRGEINDLEDER, bruges typisk før ja/nej-spørgsmål

Reparatur, fx når der er noget du ikke får fat på:

- *hvar*
- *hvad*
- *hva' siger du*
- Gentag noget af det du har hørt
- Formuler hvad du tror der menes

Grammatikken er anderledes 2

- ledstilling efter fordi

Helsætningsledstilling

- 1 + A: Ellers kan jeg lige prøve og høre derhjemme,
2 (0.4)
3 - A: Fordi nu er det jo ikke mig der har
4 A: [presset ham]
5 - B: [Nej men nu vil jeg da ikke] få jer i
6 B: fedtefadet ve' 'ed altså

Ledsætningsledstilling

- 1 B: De:t bare ham der jo
2 (0.4)
3 + B: Altså hun er død
4 - B: fordi Jehovas vidne ikke må:: få
5 + B: øh få blodtransfusion ikk'
6 (0.5)
7 + A: ja[:]
8 + C: [m:]

Helsætningsrækkefølge	80%
Ledsætningsrækkefølge	20%

Helsætningsrækkefølge (svarer lidt til *for*-sætninger)

- Det er *fordi*-sætningen der skal svares på
- Sammenhængen er underbygning, begrundelse mere end årsag

Ledsætningsrækkefølge

- Det er hovedsætningen (før *fordi*-sætningen) der skal svares på
- Sammenhængen er oftest årsag

Grammatikken er anderledes 3: copula-drop (når 'er' ikke er der)

C: **Det** utrolig billig

- sammenlign med:

MOR: det kan du ikk

Men vi har også:

B: **De:t** bare ham der jo

M: **De:t** Maria

L: Det **er** Line

Dansk talesprog har copula-drop!
Vi kender ikke de præcise betingelser

Grammatikken er anderledes 4: At introducere noget nyt

Skriftsprogsversion:

Manden til Petra, som jeg laver biologi sammen med, afsyrer ting og han kan gøre det billigt

eller

Jeg laver biologi sammen med Petra hvis mand afsyrer ting og han kan gøre det billigt

Dette duer ikke i talesprog!

Jakob Steensig, Afdeling for Lingvistik, Aarhus Universitet

1 C: jeg gi- jeg h:ar min ø:h Petra de:r.
2 C: e:h hende jeg [arb' je'] laver=
3 P: [ja,]
4 C: =matematik sammen me'. Eller vrøvl.
5 C: Biologi sammen me' .hhh
6 P: ø:h,
7 C: Hun e:::r, Hendes mand, (.) afsyrer ting,
8 P: Nå?
9 C: Og han gør de:t ø:hm altså billigt,
10 P: Ja,

- omstarter
 - markering af selv-afbrydelser
 - tøven og fyld
- og modtagerne viser at de er med

Grammatikken er anderledes 5: Kompleksiteten er ikke mindre, den er anderledes

- 1 P: ·hhh Så [gå̃r jeg s]å'n lidt og overvejer,=
2 E: [M:m.]
3 P: =jeg har fundet ud af Der er så'n en: øh biks
4 P: opp' i Jægergårdsgade hvor de afsyrer.
5 (.)
6 P: ·hnhh
7 C: Jaç
8 P: Hvis man selv kommer me' det, så koster det jo højst en.
9 (0.3)
10 P: hundred'elas eller. Halvanden,
11 C: =j[a,]
12 P: [el]ler så'n noget for det°.

Sammenhængen mellem handling og form skal tages alvorligt

Eksempel: Anmodninger

(Heinemann 2006: 1093) ((face-to-face))

P: ka' du ikk' tænde loftlyset?

(Heinemann 2006: 1085) ((face-to-face))

P: Ve' du godt være sød å stoppe den ned te' mig?

(fra Tine Larsens opkald til 112, Larsen 2006, 2008)

Cr: jeg ska' bruge en ambulance til xxx

(fra Tine Larsens opkald til 112, Larsen 2006, 2008)

Cr: ka' jeg få en ambulance ti' xxx

Nu er chancen der

Dagens foredrag

Temagrupper

Litteratur

Forsøg dig frem